

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ПРОГРЕСУ З РЕАЛІЗАЦІЇ РОЗДІЛУ 27 АСФУІС ЕУ

**Співфінансується
Європейським Союзом**

Публікацію підготовлено за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» в рамках спільної ініціативи «Вступаємо в ЄС разом». Матеріал представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу чи Міжнародного фонду «Відродження».

Міжнародний фонд «Відродження» – одна з найбільших благодійних фундацій в Україні, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні Відкрите Суспільство на основі цінностей свободи, поваги прав людини і демократії. За час своєї діяльності Фонд підтримав понад 20 тисяч проєктів на суму понад 365 мільйонів доларів США.

Сайт: www.irf.ua

Facebook: [www.fb.com/irf.ukraine](https://www.facebook.com/irf.ukraine)

Європейський Союз – це економічний і політичний союз 27 європейських країн. Він заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема прав осіб, що належать до меншин. ЄС діє на глобальному рівні для сприяння сталому розвитку суспільств, довкілля та економік, щоб кожен міг отримати з цього користь.

**Аналітичний огляд
прогресу з реалізації Розділу 27 acquis EU**

Львів, 2026

Зміст

Вступ

I. Інституційна спроможність

II. Оцінка впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка

III. Доступ до екологічної інформації та участь громадськості у процесі прийняття рішень (acquis, пов'язані з Оргуською конвенцією)

IV. Відповідальність за екологічну шкоду та протидія екологічній злочинності

V. Управління відходами

VI. Промислові викиди

VII. Зміна клімату

VIII. Охорона природи

IX. Охорона вод

Висновки

Вступ

Розділ 27 «Довкілля та зміна клімату» є одним із найскладніших у переговорному процесі. Він охоплює 210 актів права ЄС, з яких 150 належать до компетенції (колишнього) Міндовкілля. Загалом необхідно імплементувати близько 2,8 тисячі актів права Європейського Союзу.

30 грудня 2025 року, Міжвідомча робоча група з питань забезпечення переговорного процесу про вступ України до ЄС та адаптації законодавства України до права ЄС під головуванням Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції попередньо затвердила проєкт Національної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС).

Національна програма є важливим елементом переговорного процесу про вступ України до ЄС та фактично визначає, що саме і в які строки має зробити держава для транспозиції та впровадження права ЄС в Україні. Проєкт програми охоплює близько 1850 завдань і передбачає впровадження понад 1600 актів права ЄС. Програма структурована відповідно до переговорних кластерів і розділів, інтегрує рекомендації Європейської Комісії. Уряд декларує, що Програма враховує так звані «бенчмарки», виконання яких є передумовою для закриття переговорних глав, а повна адаптація законодавства буде завершена до 2027 року. Втім, аналіз змісту проєкту Програми, зокрема у сфері довкілля, дає підстави сумніватися у реалістичності таких заяв. Розділ 27 «Довкілля та зміна клімату» традиційно є одним із найскладніших у процесі євроінтеграції. Зміст затвердженого проєкту Програми підтверджує, що Україна вже досягла певного прогресу, зокрема у впровадженні процедур оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки, у розвитку системи геопросторових даних. Разом з тим, у більшості екологічних підсекторів зберігається невідповідність чи лише часткова відповідність праву ЄС.

В даному аналітичному огляді ми розглянемо стан адаптації українського законодавства до ключових Директив ЄС Розділу 27 «Довкілля та зміна клімату» з погляду громадськості.

I. Інституційна спроможність

Стан інституційної спроможності України щодо впровадження та забезпечення дотримання екологічного *acquis* ЄС залишається обмеженим і нерівномірним, що зумовлено системними дисбалансами в організації публічного управління на всіх рівнях. На центральному рівні формування та реалізацію екологічної політики здійснює Міністерство економіки, довіклля та сільського господарства України, а також низка спеціалізованих органів, зокрема Державна екологічна інспекція України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державна служба геології та надр України та Державне агентство водних ресурсів України.

У структурі Міністерства економіки, довіклля та сільського господарства України, після низки змін, зрештою передбачені окремі підрозділи, відповідальні за ключові напрямки охорони довіклля: Департамент екологічної оцінки, Департамент природоохоронних територій та біорізноманіття, Відділ формування політики та охорони лісових ресурсів, Управління регулювання рибного господарства, меліорації, водних ресурсів та морських екосистем, Управління з питань зміни клімату, Управління охорони навколишнього природного середовища, запобігання та контролю промислового забруднення, Департамент державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів і продовольчої безпеки, Управління регулювання земельних відносин, розвитку державних кадастрів та родючості ґрунтів, Управління природних ресурсів та надрокористування, Управління з питань управління відходами.

Водночас екологічний блок розпорошений між численними департаментами, управліннями та відділами. Така фрагментація може ускладнювати координацію, створювати ризики дублювання та знижує стратегічну цілісність екологічної політики.

Крім того, попри створення довікллевих структурних підрозділів, у структурі міністерства прослідковується домінування економічних і аграрних функцій, що може призвести до того, що екологічні завдання залишатимуться другорядними.

Особливо проблемним видається охоплення окремих компонентів довіклля. Наприклад, напрямок охорони атмосферного повітря не прослідковується у структурі, як окремий, для нього не передбачено окремої структурної одиниці міністерства. Ймовірно, певні заходи в межах цього блоку здійснюватимуться в частині заходів зменшення промислового забруднення та кліматичної політики, але не в якості самостійної політики. У переважній більшості європейських держав напрямком охорони атмосферного повітря займається окремий структурний підрозділ профільного міністерства. Наприклад, у Міністерстві охорони природи Чехії є Департамент охорони атмосферного повітря, що включає в себе Відділ якості повітря, Відділ джерел спалювання та палива, Відділ технологічних джерел [дж. - архів ЕПЛ].

Відсутність в українському міністерстві такої окремої структурної одиниці може безпосередньо негативно впливати на транспозицію та впровадження

довкіллевих директив та регламентів ЄС. Наприклад, це стосується Директиви 2008/50/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 року про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи, Директиви Ради ЄС 1999/30/ЄС від 22 квітня 1999 року щодо граничних значень вмісту діоксиду сірки, діоксиду азоту та оксидів азоту, твердих частинок та свинцю в атмосферному повітрі, Директиви 2000/69/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 листопада 2000 року щодо граничних значень вмісту бензолу та монооксиду вуглецю в атмосферному повітрі, Регламенту (ЄС) 2019/1021 Європейського Парламенту та Ради від 20 червня 2019 року про стійкі органічні забруднювачі, тощо. Без окремого департаменту та відповідальних осіб питання охорони атмосферного повітря ризикують залишитися поза увагою міністерства.

Частина ключових довкіллевих функцій міністерства виконується через департаменти (наприклад, Департамент природоохоронних територій та біорізноманіття, Департамент екологічної оцінки), а інші як управління чи відділи (наприклад, Відділ формування політики та охорони лісових ресурсів та Управління з питань управління відходами). Це штучне зниження статусу важливих напрямів об'єктивно послаблює їхню вагу в процесі ухвалення рішень та зменшує ресурсне забезпечення.

Крім того, без здійснення реформи екологічного контролю, надання ДЕІ правоохоронного статусу, створення регіональних підрозділів та впровадження системи відповідальності юридичних осіб, Україна ризикує залишити значну частину екологічних проблем поза контролем, що призведе до катастрофічних наслідків для довкілля та населення.

У свою чергу, інституційна модель управління лісами характеризується дисбалансом між господарським управлінням і екологічними функціями, зберігаючи ресурсно-комерційний підхід до лісів як джерела сировини. До основних проблем щодо інституційної спроможності Державного агентства лісових ресурсів України слід віднести: поєднання регуляторних, господарських і контрольних функцій у межах однієї структури; слабку природоохоронну і аналітичну спроможність; недооцінку шкоди від рубок та відсутність механізмів її відшкодування; низький рівень прозорості даних про стан лісів; кадрову та фінансову залежність від господарських показників.

Інституційна спроможність Держгеонадр на сьогодні залишається обмеженою та концептуально застарілою, що проявляється у її слабкій інтеграції в стратегічну енергетичну й кліматичну політику, домінуванні вузькоадміністративних функцій над аналітичними та прогнозними, а також відсутності належних механізмів прозорості й підзвітності. Фактична орієнтація служби на видачу дозволів і ведення обліку ресурсів не супроводжується інституційно закріпленим обов'язком оцінювати довгострокові наслідки надрокористування, формувати сценарії розвитку мінерально-сировинної бази чи забезпечувати публічну звітність. Додатково ситуацію ускладнює відсутність системного підходу до рекультивації та управління територіями після завершення видобувних робіт,

що свідчить про розрив між задекларованими природоохоронними цілями та реальною функціональною моделлю органу. У підсумку така інституційна конструкція не відповідає сучасним вимогам сталого розвитку та ускладнює ефективне виконання Україною кліматичних і екологічних зобов'язань.

У структурі Держводагентства відсутня належна кількість вузькопрофільних фахівців: гідротехніків, гідрологів, екологів-монітористів, фахівців із ГІС та цифрового управління водними ресурсами. Брак власної операційної спроможності підвищує залежність від підрядних організацій і донорських проєктів, що створює ризик фрагментованості відповідальності й нерівномірності якості виконання. Відсутність чітких протоколів взаємодії з МВС, Держекоінспекцією, органами місцевого самоврядування у кризових ситуаціях сповільнює ухвалення рішень та знижує ефективність реагування.

Інституційна спроможність ДАЗВ формально є широкою (поєднання регуляторних, управлінських і виконавчих функцій та доступ до ресурсів), однак на практиці обмежується малочисельним штатом, переважанням координаційних функцій над операційними, залежністю від складних процедур погодження та недостатньою технічною експертизою. Це зумовлює низьку здатність до оперативного реагування, ефективного контролю та самостійної реалізації складних проєктів, підвищуючи ризики фрагментації відповідальності й формального, а не практичного виконання покладених завдань.

Відсутність інституційно відокремленого профільного міністерства, фрагментація повноважень між цими органами, їхнє часткове дублювання та наявність прогалів у функціональному розподілі істотно знижують ефективність формування цілісної екологічної політики. Додатковими обмеженнями є кадровий дефіцит, недостатній рівень фінансування та слабка міжвідомча координація, що у сукупності ускладнює належне впровадження та контроль за виконанням екологічного *acquis*.

На обласному рівні ключову роль відіграють обласні військові адміністрації, у структурі яких функціонують переважно департаменти або управління екології та природних ресурсів. Однак інституційна спроможність цих підрозділів є нерівномірною: їхня організаційна модель, чисельність персоналу та фактична укомплектованість суттєво відрізняються між областями і не базуються на уніфікованих критеріях. Це призводить до того, що реалізація екологічної політики на обласному рівні залежить головно від політичної волі керівництва та доступності ресурсів, а не від стабільних інституційних механізмів.

На місцевому рівні реалізацію екологічної політики забезпечують органи місцевого самоврядування (міські, селищні та сільські ради та їхні виконавчі органи). У більшості громад довіклєві функції інтегровані до підрозділів, відповідальних за житлово-комунальне господарство або інфраструктуру, що фактично знижує пріоритетність довіклєвих питань. Обмежені кадрові та аналітичні ресурси, відсутність інституційної автономії довіклєвих підрозділів і

слабка прозорість діяльності зумовлюють переважно реактивний характер екологічного управління на місцях.

Крім того, ефективність впровадження екологічного *acquis* обмежується недостатньою спроможністю фінансових інструментів, зокрема фондів охорони навколишнього природного середовища, які перебувають у розпорядженні як центральних органів виконавчої влади, так і органів місцевого самоврядування. Відсутність прозорих процедур, уніфікованих критеріїв відбору проектів і системи оцінки їхньої екологічної ефективності знижує їхню роль як стратегічного інструменту екологічної політики.

Для посилення інституційної спроможності необхідні комплексні реформи. На центральному рівні йдеться про необхідність інституційного посилення ролі екологічної політики (зокрема, через відновлення окремого профільного міністерства), вдосконалення координації між Кабінетом Міністрів України та підпорядкованими органами, реформи державного екологічного контролю (включно з прийняттям законопроекту № 3091), а також перегляд функціональних моделей секторних органів, таких як Державне агентство лісових ресурсів України, Державна служба геології та надр України та Державне агентство водних ресурсів України, із чітким розмежуванням функцій формування політики, її реалізації, контролю за виконанням та господарської діяльності. Необхідним є створення окремого агентства зі збереження біорізноманіття.

На обласному рівні бажаним варіантом реформи є відновлення територіальних управлінь профільного довікілльового міністерства. Оптимальним рішенням була б уніфікація структури екологічних підрозділів обласних військових адміністрацій, встановлення мінімальних стандартів кадрового забезпечення, посилення координації з центральними органами виконавчої влади. На місцевому рівні ключовими напрямками є інституційне зміцнення екологічних підрозділів органів місцевого самоврядування через їхнє відокремлення, розвиток кадрового потенціалу, впровадження системного екологічного планування та підвищення прозорості.

Таким чином, інституційна спроможність ключових органів державної влади та місцевого самоврядування залишається недостатньою для повноцінного впровадження екологічного *acquis* ЄС. Її посилення потребує системних, скоординованих і ресурсно забезпечених змін, спрямованих не лише на формальне впровадження законодавства, а й на створення ефективної, спроможної системи екологічного врядування.

Спеціальні антикорупційні механізми, які були б комплексно закріплені саме в межах екологічного *acquis* ЄС, в Україні відсутні. Натомість запобігання та протидія корупції у сфері довкілля здійснюється через загальну систему антикорупційних органів, зокрема через Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру та Вищий антикорупційний суд, які охоплюють усі

сфери публічного управління, включно з природокористуванням та охороною довкілля.

Водночас окремі елементи запобігання корупції інтегровані в інструменти оцінки впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки, систему публічних реєстрів і цифровізацію дозвільних процедур. Вони підвищують прозорість ухвалення рішень та зменшують дискреційні повноваження посадових осіб, однак не утворюють окремої спеціалізованої антикорупційної системи, пов'язаної з екологічним *acquis* ЄС.

II. Оцінка впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка

[Директиви щодо ОВД](#) та [СЕО](#) в Україні формально транспоновані, однак їхнє практичне впровадження залишається певною мірою обмеженим. Хоча передбачено обов'язкове врахування умов, визначених у висновках з ОВД, ці вимоги не завжди реально виконуються. Зокрема це зумовлено запровадженням мораторієм на екологічні перевірки. Внаслідок цього, держава фактично не забезпечує належного контролю за дотриманням умов, визначених у висновках ОВД, навіть у випадках, коли громадськість повідомляє про серйозні порушення.

Зокрема, контрольні повноваження органів у сфері стратегічної екологічної оцінки залишаються недостатньо чітко визначеними, а механізми відповідальності за порушення процедур потребують подальшого вдосконалення. Крім того, існуюча модель державного нагляду, особливо в умовах мораторію на перевірки, обумовленого воєнним станом, не може забезпечити системний контроль за якістю проведення оцінок та дотриманням встановлених вимог.

У секторальному вимірі, особливо в енергетиці, лісовому господарстві, рибальстві та плануванні територій, спостерігаються спроби запровадження відступів від екологічних процедур або їхнього фактичного послаблення через законодавчі ініціативи. [Як приклад, законопроект №15040-1](#) у сфері рибного господарства та аквакультури передбачає суттєве підвищення порогових значень для обов'язкової ОВД (з 10 до 1000 тонн продукції), що фактично виводить більшість суб'єктів господарювання з-під дії процедури. Пунктом 13 він пропонує практично непомітну, але дуже значну зміну до Закону України "Про оцінку впливу на довкілля". А саме, в абзаці сьомому пункту 2 частини третьої статті 3 цифри «10» пропонується замінити цифрами «1000». Такою зміною порогова величина продуктивності об'єкта інтенсивної аквакультури збільшується у 100 разів. Тобто, якщо чинна редакція вимагає проведення ОВД для інтенсивної аквакультури з продуктивністю 10 тонн на рік і більше, то законопроект пропонує підняти цю планку до 1000 тон, або 1 мільйона кілограм. При цьому жодного пояснення такого підвищення пояснювальна записка до законопроекту не пропонує.

Директива ЄС про ОВД відносить інтенсивні аквакультури до другого переліку видів діяльності, які можуть мати значний вплив на довкілля, чим уповноважує державу самостійно на національному рівні встановити порогові величини, які вимагають проведення ОВД для таких видів діяльності, виходячи із відповідних національних особливостей. Тобто, директива дійсно не встановлює конкретну цифру, але вимагає аби держави, встановлюючи такі порогові величини, керувалися критеріями, наведеними у додатку 3 до директиви про ОВД, які вимагають детальної оцінки параметрів проекту, планованого місця його реалізації та прогнозованих впливів на довкілля.

Натомість, автори законопроекту без жодних обґрунтувань та застосування відповідних критеріїв змінюють порогову величину таким чином, що фактично скасують застосування процедури ОВД для аквакультури. За офіційними даними Держрибагенства за 20251 рік загальне виробництво аквакультури в Україні становить неповних 11 тис тон на рік, при цьому ведеться воно понад 3 тисячами дрібних господарств, жодне із яких і близько не сягає пропонованого у законопроекті порогу.

Отож, такий підхід не відповідає логіці Директиви ЄС про ОВД, яка передбачає встановлення порогів на основі оцінки екологічних ризиків, а не їхнє механічне завищення без належного обґрунтування.

Ілюстративним прикладом проблем практичного застосування процедури ОВД у енергетичному секторі є висновок Міністерства економіки, докільця та сільського господарства України від 13 лютого 2026 року у справі №8343 щодо будівництва ВЕС на полонині Руна.

Попри визнання планованої діяльності допустимою, аналіз рішення свідчить про неповноту оцінки впливів, оскільки не були належним чином охоплені супутні компоненти проєкту (зокрема лінії електропередач, розширення лісових доріг та пов'язані вирубки лісів), які є невід'ємною частиною реалізації ВЕС і мають суттєвий екологічний вплив. Крім того, у межах процедури міністерство значною мірою поклатося на дані, надані замовником, без достатньої перевірки їхньої повноти та достовірності, тоді як надані екологічні умови є надто деталізованими та сформульовані таким чином, що реальний контроль за їхнім виконанням з боку держави та громадськості є практично неможливим.

Щодо участі громадськості, як у процедурі ОВД, так і у СЕО передбачено широкі можливості для подання зауважень та участі в громадських обговореннях. Водночас на практичному рівні існують суттєві бар'єри доступу, зокрема через функціонування електронних реєстрів, доступ до яких часто потребує кваліфікованого електронного підпису, що обмежує можливості участі, особливо для мешканців сільських територій. Рішення щодо затвердження планів, програм і проєктів публікуються в електронних системах, однак їхня реальна доступність і зручність для громадськості залишається недостатньою.

Крім того, рівень фактичної участі громадськості нерідко залишається низьким. Це пов'язано не лише з окремими випадками формального інформування населення, але й із недостатньою зацікавленістю громадян у відповідних процедурах, обмеженою обізнаністю щодо їх значення або складністю сприйняття екологічної інформації. Внаслідок цього потенціал громадської участі як інструменту впливу на прийняття екологічно значущих рішень використовується не повною мірою.

Система підготовки звітів функціонує та забезпечує формальне виконання вимог законодавства. Разом із тим, у частині випадків звіти потребують підвищення аналітичної якості, зокрема щодо оцінки альтернатив, кількісного

аналізу впливів і наукового обґрунтування висновків. Перевірка уповноваженими органами здебільшого зосереджується на відповідності структури документів встановленим вимогам, тоді як оцінка достовірності вихідних даних і застосованих методик здійснюється обмежено.

На місцевому рівні та у транскордонному контексті впровадження також є нерівномірним: спостерігаються різні рівні спроможності органів влади забезпечувати належне проведення процедур і врахування екологічних зауважень. У підсумку, попри формальну транспозицію директив ЄС, фактичне застосування процедур ОВД і СЕО в Україні залишається вразливим до регуляторних послаблень, інституційних обмежень і практик, що можуть знижувати ефективність екологічної оцінки та участі громадськості.

III. Доступ до екологічної інформації та участь громадськості у процесі прийняття рішень (acquis, пов'язані з Оргуською конвенцією)

Рівень транспозиції acquis ЄС у сфері, пов'язаній з Оргуською конвенцією, в Україні оцінюється як загалом високий. Водночас ефективність імплементації залишається обмеженою та потребує подальшого вдосконалення.

В рамках «Екосистеми» - єдиної національної офіційної онлайн-платформи накопичення екологічної інформації, акумульовано значний обсяг екологічної інформації, яка включає, зокрема, реєстри з оцінки впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки, а також реєстр інтегрованих довкіллевих дозволів. Разом з тим, доступ до зазначених баз даних передбачає обов'язкову ідентифікацію та авторизацію за допомогою електронного підпису, що створює суттєві бар'єри для широкого доступу громадськості, зокрема для мешканців сільських територій. Запити на отримання екологічної інформації, як правило, оперативно обробляються на рівні центральних органів виконавчої влади. Водночас на регіональному та місцевому рівнях спостерігається значно нижчий рівень ефективності реагування.

Додатковим викликом є те, що Закон України від 2022 року щодо державної системи моніторингу довкілля та екологічної інформації, який забезпечує повну транспозицію відповідних положень acquis у сфері екологічної інформації, досі не набрав чинності. Його імплементація відкладена до припинення або скасування воєнного стану, що призводить до тривалого регуляторного вакууму.

Невиконаним залишається рішення Наради Сторін Орхуської конвенції щодо України у справі, яка зачепила усі три "стовпи" конвенції, і виконання якого потребуватиме внесення змін до ряду законодавчих актів України, зокрема, і до Закону України "Про угоди про розподіл продукції", з питань доступу громадськості до текстів таких угод, як на етапі їх розроблення, так і на етапі після підписання, з питань місця процедури з оцінки впливу на довкілля у випадку передачі надр у користування на умовах угод про розподіл продукції, а також щодо права неурядових екологічних організацій оскаржувати рішення і дії органів державної влади та інвесторів, пов'язаних із угодами про розподіл продукції, в судах.

IV. Відповідальність за екологічну шкоду та протидія екологічній злочинності

Директива ЄС про екологічну відповідальність наразі не транспонована в національне законодавство України, що становить одну з ключових прогалин у сфері горизонтального екологічного законодавства. Існуюча в Україні система передбачає компенсацію екологічної шкоди виключно у грошовій формі без належного спрямування коштів на відновлення довкілля. Відшкодування екологічної шкоди здійснюється через змагальні судові процедури, де екологічна інспекція виступає позивачем. При цьому співвідношення між нарахованою та фактично відшкодованих державі шкодою становить приблизно 10:1.

Для повноцінної транспозиції Директиви необхідне комплексне реформування національної системи відповідальності за екологічну шкоду, яке включатиме внесення змін до значної кількості національних законів, а також прийняття ряду технічних нормативно-правових актів на основі відповідних положень законодавства ЄС.

Національне законодавство також не в повній мірі відповідає положенням Директиви про екологічні злочини (включаючи її попередню редакцію). Основні невідповідності стосуються відсутності кримінальної відповідальності юридичних осіб за екологічні злочини, хоча така відповідальність існує в інших сферах, обмеженого переліку екологічних кримінальних правопорушень, невідповідності ключових термінів, якими оперує законодавство ЄС та національне законодавство у цій сфері (зокрема, таких понять як «оселища», «охоронювані види», «спеціальні охоронювані території», «екологічна шкода»), недостатньо розвинених процедурних механізмів боротьби із екологічною злочинністю.

Транспозиція оновленої Директиви про екологічні злочини вимагатиме суттєвих змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та пов'язаного законодавства. Окреме занепокоєння викликає встановлення в Національній програмі адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС) дуже віддалених строків впровадження для Оселищної та Пташиної директив. Зокрема, Програма відкладає прийняттям законодавчих рамок щодо територій Natura 2000 до 2030 року. Натомість повноцінна транспозиція Директиви про екологічні злочини є неможливою без попереднього перенесення у національне законодавство положень таких засадничими актів ЄС, як Пташина та Оселищна директиви.

Процедури для екологічних інспекцій в Україні регулюються рамковим Законом про державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності, який істотно обмежує їхню ефективність. Зокрема, перевірки є надмірно зарегульованими,

строки та інструменти реагування — обмеженими, а санкції за екологічні правопорушення — недостатньо стримувальними. Натомість, спеціалізована правова база для екологічного контролю фактично відсутня. Законопроект про державний екологічний контроль вже понад шість років залишається не прийнятим. Існуюча нормативна база може суттєво перешкоджати ефективній імплементації acquis ЄС, зокрема у сферах промислових викидів та запобігання промисловим аваріям.

У період воєнного стану планові перевірки дотримання суб'єктами господарювання вимог природоохоронного законодавства припинені, а позапланові здійснюються лише у виняткових випадках за погодженням відповідних центральних органів. На практиці протягом останніх років екологічні перевірки промислових об'єктів проводилися вкрай обмежено, навіть за наявності сигналів про серйозні порушення.

У поєднанні з відсутністю належної транспозиції Директиви про екологічну відповідальність та прогалинами у сфері екологічних злочинів це призводить до фактичної відсутності ефективних механізмів забезпечення дотримання екологічного законодавства.

V. Управління відходами

В червні 2022 року з метою імплементації Директиви 2018/851/ЄС (Рамкова директива про відходи) Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про управління відходами», який набрав чинності у липні 2023 року. Цей закон є основним національним актом, що адаптує ключові принципи директиви 2008/98/ЄС до українського законодавства. Прийнято ряд підзаконних актів, які деталізують механізми реалізації закону. Загалом прийнято 15 Постанов КМУ, 6 наказів Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, 1 наказ Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України та 5 наказів Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України.

Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 10.02.2025 № 263 «Про затвердження Правил технічної експлуатації полігонів, припинення експлуатації, рекультивації та догляду за полігонами після припинення їх експлуатації» набирає чинності після закінчення воєнного стану, а Порядок розроблення програми контролю та моніторингу полігону та вимог до неї, який має затвердити Мінекономіки, ще навіть не розроблявся. Ці фактори гальмують повну адаптацію положень директиви та створюють ризики для досягнення екологічних цілей.

Проте на початок 2026 року в Україні так і не прийняті вузькопрофільні закони, що гальмує запровадження системи розширеної відповідальності виробника. Зокрема немає діючого спеціального закону, який би імплементував директиву 2006/66/ЄС. Раніше було зареєстровано проєкт Закону України «Про батареї та акумулятори», проте законопроект готувався ще у 2019 році, до прийняття нового Закону «Про управління відходами». У лютому 2023 року його зняли з розгляду. Нового законопроекту наразі не зареєстровано, і системного регулювання поводження з батареями та акумуляторами на рівні національного законодавства досі немає. Розроблення законопроекту «Про батареї, акумулятори та відходи батарей та акумуляторів» заплановано на 2026 рік Планом заходів з реалізації Національного плану управління відходами на 2025–2033 роки.

З метою імплементації Директиви 2018/852/ЄС (відходи упаковки), скасована Регламентом (ЄС) 2025/40 у вересні 2023 року у Верховній Раді України було зареєстровано урядовий проєкт Закону «Про упаковку та відходи упаковки» № 10066. В жовтні 2023 року було зареєстровано два альтернативних проєкти законів № 10066-1 та № 10066-2. В липні 2025 року основний законопроект було відкликано у зв'язку з припиненням повноважень КМУ. 26 лютого 2026 року на сайті ВРУ оприлюднено інформацію про те, що Комітетом Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування продовжується робота над наближенням законодавства України до *acquis* ЄС у рамках подальшого розгляду законопроектів № 10066-1 та № 10066-2 та напрацювання консолідованої редакції проєкту Закону України «Про пакування та відходи пакування».

Що стосується Директиви 2000/53/ЄС (транспортні засоби, що вийшли з експлуатації), то така теж не імплементована. Разом з тим в Україні діє Закон України «Про оброблення транспортних засобів, знятих з обліку», який регулює порядок утилізації автомобілів після завершення терміну експлуатації. Закон встановлює правила підготовки до переробки та повторного використання компонентів, обов'язки підприємств з утилізації та контроль за дотриманням вимог. Закон прийнято в 2013 році і в кінці 2024 року був приведений у відповідність з ЗУ «Про управління відходами». Таким чином, базові положення законодавства ЄС інтегровані у національне законодавство. Планом заходів з реалізації Національного плану управління відходами на 2025—2033 роки передбачено розроблення проєкту закону про транспортні засоби, зняті з експлуатації, відходи шин та масел (олив). Строк виконання 2026 рік.

Імплементация Директиви 2011/65/ЄС (RoHS — обмеження небезпечних речовин) відбулася через Постанову Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017 року № 139, якою затверджено Технічний регламент обмеження використання деяких небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні. Цей регламент визначає вимоги до виробників і імпортерів, порядок маркування продукції та контроль за дотриманням обмежень. Однак перелік речовини Додатку 2 Технічного регламенту не відповідає переліку, вказаному в Додатку II Директиви. Відтак варто проаналізувати Технічний Регламент на повну відповідність Директиві та внести відповідні зміни.

В жовтні 2019 року з метою апроксимації директиви 2018/849/ЄС (WEEE — відходи електричного та електронного обладнання) у ВРУ було зареєстровано проєкт Закону України «Про відходи електричного та електронного обладнання». Проте, такий законопроєкт ґрунтувався на нормах ще не прийнятого тоді ЗУ «Про управління відходами», а також проєкту закону «Про батареї та акумулятори». У лютому 2023 року його зняли з розгляду разом з проєктом закону «Про батареї та акумулятори». Новий законопроєкт наразі не напрацьовано, і системного регулювання поводження з ВЕЕО на рівні національного законодавства немає. Розроблення Проєкту закону про електричне та електронне обладнання та відходи електричного та електронного обладнання також заплановано на 2026 рік Планом заходів з реалізації Національного плану управління відходами на 2025—2033 роки.

Україна поки не імплементувала положення Регламенту (ЄС) 2024/1157, оскільки регламент є новим актом ЄС. Україна наразі гармонізує своє законодавство з Регламентом (ЄС) № 1013/2006 про перевезення відходів. Спеціалізованого нормативного акта, який би повністю відтворював механізми Регламенту № 1013/2006, наразі немає. Питання транскордонного перевезення відходів в Україні регулюється нормами екологічного та митного законодавства. Наближення здійснюється через положення Закон України «Про управління відходами», а також підзаконні акти, зокрема Постанову Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2024 р. № 1067 «Про затвердження Порядку надання

письмової згоди (повідомлення) на транскордонне перевезення небезпечних відходів та висновку на транскордонне перевезення відходів».

В листопаді 2024 року у Верховній Раді України було зареєстровано проєкт закону «Про управління відходами видобувної промисловості», спрямований на імплементацію положень директиви 2006/21/ЄС (відходи видобувної промисловості). Проєкт потребував усунення низки неузгодженостей, У червні 2025 року законопроєкт було відхилено та знято з розгляду. Станом на початок 2026 року спеціалізованого закону, який би комплексно регулював управління відходами видобувної галузі відповідно до вимог директиви, не прийнято, новий проєкт не напрацьовано.

01 червня 2021 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України», відповідно до якого забороняється безоплатне розповсюдження пластикових пакетів, крім біорозкладних та надтонких. У вересні 2021 року було зареєстровано проєкт Закону «Про обмеження виробництва та обігу пластикової продукції одноразового використання», який мав апроксимувати Директиву 2019/904/ЄС щодо зменшення впливу окремих пластикових виробів на довкілля. Однак його проєкт розроблявся ще до прийняття ЗУ «Про управління відходами». У вересні 2023 року Верховна Рада зняла даний законопроєкт з розгляду. Нового законопроєкту не зареєстровано, але у 2024 році Уряд анонсував підготовку оновленої версії. Планом заходів з реалізації Національного плану управління відходами на 2025—2033 роки передбачено розроблення проєкту закону про обмеження виробництва та обігу пластикової продукції одноразового використання на території України у 2026 році. Станом на початок 2026 року спеціалізоване законодавство, що повністю відповідає вимогам директиви 2019/904 відсутнє.

Що стосується апроксимації Директиви ЄС 1999/31/ЄС про захоронення відходів та Директива ЄС 2018/850 про внесення змін до Директиви 1999/31/ЄС про захоронення відходів, то обидві директиви в Україні повністю не впроваджені, але їх положення частково імплементуються і процес триває. Окремі норми вже відображені в законодавстві, наприклад, вимоги щодо сортування відходів, зменшення захоронення, екологічної безпеки полігонів тощо. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України прийняло наказ від 10.02.2025 № 263 «Про затвердження Правил технічної експлуатації полігонів, припинення експлуатації, рекультивації та догляду за полігонами після припинення їх експлуатації». Однак він набере чинності після закінчення воєнного стану. Відсутній також Порядок розроблення програми контролю та моніторингу полігону та вимог до неї. Відповідно до Плану заходів з реалізації Національного плану управління відходами на 2025—2033 роки його затвердження заплановано у 2026 році. Чи буде прийнято даний порядок вчасно і чи запрацює він з моменту прийняття, поки невідомо.

Також в Україні поки не встановлено цільових показників щодо зменшення обсягів захоронення побутових відходів на полігонах та зменшення обсягів захоронення побутових відходів, що біологічно розкладаються на полігонах. Розроблення і подання Кабінету Міністрів України законопроекту щодо внесення змін до Закону України “Про управління відходами” заплановано на 2027 рік. Негативно впливає на зменшення захоронення і відсутність спеціальних законів та цільових показників щодо збирання, підготовки до повторного використання та рециклінгу або іншого відновлення відходів.

Якщо говорити про реалізацію законодавства в сфері управління відходами, то чинною є Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. На виконання Стратегії 20 лютого 2019 р. Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження № 117-р «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року».

27 грудня 2024 року Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження № 1353-р «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2033 року» та скасував Національний план управління відходами до 2030 року. Окремим розділом Нацплану є програма Запобігання утворенню відходів до 2033 року та Зменшення захоронення біовідходів.

На підставі Національного плану до кінця 2025 року мали бути розроблені та затверджені регіональні плани управління відходами для кожної області. Однак станом на кінець березня 2026 року затверджені регіональні плани управління відходами на основі чинного Національного плану мають лише 9 областей з 24, ще 3 мають регіональні плани, затверджені на основі Національного плану управління відходами до 2030 року. Проекти регіональних планів ще 10 областей і м. Київ перебувають на різних стадіях розроблення. Луганська та Донецька області не мають можливості розробити РПУВ через часткову окупацію їх територій та ведення воєнних дій. Протягом року після прийняття регіональних планів кожна територіальна громада на їхній основі повинна напрацювати та затвердити місцеві плани управління відходами. Процес державного планування управління відходами в Україні мав бути завершений до кінця 2026 року. Однак без затвердженого регіонального плану своєї області громади не мають можливість розпочати роботу над розробленням місцевих планів управління відходами.

VI. Промислові викиди

Директива про промислові викиди частково транспонована в національне законодавство України Законом України “Про інтегроване запобігання і контроль промислового забруднення”. Також створено відповідних департамент в Міністерстві економіки, довілля та сільського господарства України та електронну он-лайн систему для подачі заяв та видачі інтегрованих дозвіллевих дозволів. Водночас закон передбачає тривалий перехідний період, зокрема існуючі установки повинні привести свою діяльність у відповідність до нових вимог та отримати інтегрований дозвіл до серпня 2029 року. Нові установки зобов'язані отримувати інтегрований дозвіл до початку діяльності, однак жодна нова установка досі не звернулася до дозвільного органу і жоден інтегрований дозвіл наразі не виданий.

Технічні вимоги щодо великих спалювальних установок (LCP), установок із використанням органічних розчинників, виробництва діоксиду титану, а також середніх спалювальних установок (MCP) у національне законодавство досі не транспоновані. Таким чином, у разі подання заяви на отримання інтегрованого дозвілу новою установкою, він буде виданий на основі національних нормативів гранично допустимих викидів, які не узгоджені з acquis ЄС. Єдиним сектором, де технічні вимогами є транспонованими, є спалювання та сумісне спалювання відходів, однак відповідна інфраструктура в Україні практично відсутня, а відтак реальне застосування таких вимог залишається дуже обмеженим.

Висновки щодо найкращих доступних технологій та методів управління (BAT) у жодній із горизонтальних чи секторальних сфер не затверджені на національному рівні. Відповідно до чинного законодавства, навіть після їх прийняття вони застосовуватимуться до існуючих установок лише через чотири роки після завершення воєнного стану. Відтак реальне застосування технічних вимог до експлуатації найбільших забруднювачів, пов'язаних із найкращими доступними технологіями та методами управління, відкладене на невизначений строк. Робота з транспонування оновленої Директиви (ЄС) 2024/1785 наразі ще не розпочалася.

В Україні створено законодавчу основу для функціонування національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів, і відповідний національний реєстр формально функціонує. Водночас його ефективність є суттєво обмеженою. Зокрема, у зв'язку із запровадження в Україні воєнного стану подання суб'єктами господарювання звітів про викиди та відходи є добровільним. Через це в 2024 році лише частина зобов'язаних операторів подали відповідні звіти, а у 2025 році кількість поданих звітів іще більше скоротилася. Функціонал національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів не відповідає вимогам Протоколу ЄЕКООН про реєстри викидів

та перенесення забруднювачів та відповідним вимогам acquis ЄС, зокрема в розрізі даних, які збираються, та можливостей реєстру щодо обробки та сортування таких даних. Окреме занепокоєння викликає факт обмеженого доступу до даних Національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів, який розміщений на он-лайн платформі Екосистема, а відтак вимагає використання електронного підпису для проходження процедур ідентифікації та авторизації.

VII. Зміна клімату

Паризька кліматична угода в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК ООН) створила юридично обов'язкову, універсальну міжнародну структуру з механізмом прозорості та підзвітності. У цьому контексті країни повинні підготувати та впровадити Національно визначений внесок через кліматичну (та енергетичну) політику та стратегію, що відповідають структурі кліматичної та енергетичної політики ЄС.

В Україні існують як національна кліматична стратегія, так і рамковий кліматичний закон. Вони прийняті у 2024 році та розроблені з метою відповідності вимогам Європейського Союзу

У жовтні 2024 року Верховна Рада ухвалила рамковий кліматичний закон, який встановлює правові засади кліматичної політики, прагнучи досягти кліматичної нейтральності до 2050 року. Ухвалений Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики» закріплює принципи кліматичного врядування, визначає мету досягнення кліматичної нейтральності, передбачає розробку кліматичних стратегій, створення міжвідомчих координаційних механізмів.

Існує національна кліматична Стратегія формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року. Вона визначає загальний напрям державної політики, охоплює як скорочення викидів, так і адаптацію до зміни клімату, а також передбачає інтеграцію кліматичних цілей у різні сектори економіки. Додатково Україна розробила Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року, що є типовим інструментом для країн ЄС. У цьому документі встановлено цілі та заходи до 2030 року у п'яти ключових вимірах: декарбонізація, енергоефективність, енергетична безпека, внутрішній ринок енергії та наукові дослідження. Серед основних цілей НПЕК, зокрема: скорочення викидів парникових газів на 65% порівняно з рівнем 1990 року; досягнення 27% частки відновлюваних джерел енергії у загальному кінцевому енергоспоживанні; поглиблення диверсифікації джерел і шляхів постачання енергоресурсів не більше 30% від одного постачальника; первинне споживання енергії не більше 72,224 млн т н.е., кінцеве споживання енергії 42,168 млн т н.е. (т н.е. - тонна нафтового еквівалента). Україна розробила НПЕК відповідно до вимог Регламенту (ЄС) 2018/1999.

Крім того, Україна має довгострокову Стратегію низьковуглецевого розвитку до 2050 року, яка окреслює сценарії трансформації економіки з урахуванням кліматичних цілей, а також секторальні політики (енергетика, транспорт, аграрний сектор), де поступово інтегруються кліматичні норми.

Варто згадати, що система моніторингу, звітності та верифікації (МЗВ) викидів парникових газів була запроваджена ще у 2021 році, проте у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану, зобов'язання у сфері моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів стали добровільними на період з 2021 по 2023 роки. Закон № 4187 відновив обов'язковий моніторинг та дозволив

операторам не подавати звіт за 2021, 2022 та 2023 звітні роки. За звітний 2024 рік оператор має право подати звіт до кінця 2025 року.

Загалом кліматична та енергетична політика України відповідає рамкам ЄС за своєю логікою та цілями, зокрема щодо досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, розвитку системи моніторингу і звітності, однак така відповідність є частковою, оскільки національне регулювання має переважно рамковий характер і ще не забезпечує повної імплементації ключових інструментів ЄС, зокрема системи торгівлі викидами, чітких механізмів досягнення цілей і ефективної системи контролю, що свідчить про перебування України на етапі подальшої гармонізації з *acquis* ЄС.

Інтеграція кліматичної політики в інші сектори в Україні забезпечується насамперед через принцип «мейнстримінгу клімату», закріплений у стратегічних і програмних документах. Це означає, що кліматичні цілі мають враховуватися при формуванні політик у сфері енергетики, транспорту, промисловості, сільського господарства, будівництва та просторового планування. Практично це реалізується через Національний план з енергетики та клімату до 2030 року, який інтегрує енергетичні та кліматичні цілі, а також через включення кліматичних аспектів у державні та місцеві програми розвитку, документи державного планування та процедури стратегічної екологічної оцінки (СЕО), де оцінюються наслідки для клімату і визначаються заходи з пом'якшення та адаптації. Водночас така інтеграція часто має декларативний характер і залежить від якості конкретних документів та інституційної спроможності органів влади.

29 жовтня 2025 р. на сайті Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату опублікували Дворічний звіт про прозорість (BTR) України, який країна підготувала у рамках виконання зобов'язань за Паризькою угодою. Документ підготовлено у рамках виконання зобов'язань України за Паризькою угодою та відповідно до вимог розширеної рамки прозорості (Enhanced Transparency Framework, ETF). BTR є одним з ключових інструментів, завдяки якому країни-учасниці Паризької угоди демонструють свої зусилля у скороченні викидів парникових газів, адаптації до зміни клімату та підтримці сталого розвитку.

Особливість першого BTR України полягає в тому, що він охоплює період активної трансформації кліматичної політики країни попри умови повномасштабної війни Росії проти України. Зокрема, у звіті висвітлено: дані про викиди парникових газів та їх поглинання до 2023 року; політики і заходи України у сфері кліматичної політики та адаптації до змін клімату; виклики та можливості, з якими стикається країна, зокрема в умовах повномасштабного вторгнення Росії та повоєнного відновлення.

29 жовтня 2025 року Кабінет Міністрів України схвалив Другий Національно визначений внесок (НВВ2) України до Паризької угоди. Другий Національно

визначений внесок був підготовлений на основі моделювання довгострокових сценаріїв розвитку економіки України, перспективного енергетичного балансу та динаміки викидів парникових газів. До обговорення НВВ2 були широко залучені зацікавлені сторони урядові установи, місцеві органи влади, бізнес-сектор, громадськість та міжнародні партнери.

Оновлене кліматичне зобов'язання України до Паризької угоди визначає вагому роль адаптації до зміни клімату, справедливої трансформації, та збереження біорізноманіття у впровадженні кліматичної політики України до 2035 року. Цей крок є свідченням того, що навіть в умовах повномасштабної війни Україна не відмовляється від кліматичних зобов'язань, а навпаки враховує виклики, спричинені війною, й закладає основу для зеленого відновлення та інтеграції з європейською кліматичною політикою.

В Україні наразі функціонує лише екологічний податок, ставка податку залишається відносно низькою, хоча й зросла з 10 до 30 грн за тону CO₂. Разом із тим передбачено поступове підвищення ставки до 2029 року вона має зрости у вісім разів, що може стати стимулом для підприємств заздалегідь інвестувати в більш екологічні технології.

Адміністративна спроможність України у сфері кліматичної політики на національному рівні загалом сформована, однак залишається обмеженою з точки зору практичної імплементації складних інструментів *acquis* ЄС. На місцевому рівні адміністративна спроможність є значно нижчою і нерівномірною. У більшості громад відсутні спеціалізовані підрозділи або фахівці з кліматичної політики, а відповідні питання не інтегровані системно у місцеве планування та управління. Обмежені кадрові та фінансові ресурси, а також відсутність налагоджених механізмів моніторингу і реалізації кліматичних заходів створюють суттєві ризики для виконання як національних зобов'язань, так і вимог кліматичного *acquis* ЄС.

У короткостроковій перспективі зусилля держави спрямовані на розвиток системи МЗВ (моніторинг, звітність та верифікація), підготовку нормативної бази для запуску системи торгівлі викидами, а також інституційне та кадрове підсилення, зокрема через навчання і цифровізацію. У середньостроковій перспективі передбачено запуск СТВ (система торгівлі квотами на викиди) парникових газів, розширення регулювання на додаткові сектори, розвиток політик у сфері землекористування та поглинання викидів, а також посилення ролі органів місцевого самоврядування. Тож, подальший прогрес залежить від системного зміцнення інституційної спроможності, передусім на місцевому рівні, та переходу від планування до повноцінного виконання кліматичної політики.

VIII. Охорона природи

В наближенні національного законодавства до Директиви Європейського Парламенту і Ради 2009/147/ЄС про збереження диких птахів та Директиви Ради 92/43/ЄЕС про охорону природних оселищ та дикої фауни і флори прогрес майже не відбувається. Станом на 2026 рік законопроект № 4461 від 04.12.2020 «Про території Смарагдової мережі» не прийнято, відправлений на повторне перше читання у 2021 році. У березні 2026 року в межах проєкту ConNaturLIFE Ukraine було розроблено новий законопроект про території збереження — з метою імплементації положень Пташиної та Оселищної Директив щодо територіальної охорони. Водночас, згідно з останнім проєктом Національної програми з імплементації *acquis* ЄС, транспозицію цих директив відкладено до 2030 року.

Відповідно до планів імплементації встановлення суворого режиму захисту видів, зазначених у Додатку IV Оселищної Директиви є можливим на територіях Смарагдової мережі, які перекриваються з територіями природно-заповідного фонду, а саме в заповідних зонах, статистичні дані щодо площі яких не встановлені, оскільки такі дані не входять в моніторинг стану ПЗФ України. На територіях Смарагдової мережі, які не мають статусу ПЗФ такий суворий режим охорони не здійснюється. Якщо вважати, що термін під суворою охороною означає обмеження у будь-якій діяльності на визначеній території, то в Україні площа природних заповідників та заповідних урочищ становить 302,277 тис. га, або 0,5% від території держави. Крім того до цієї категорії можна віднести заповідні зони національних природних парків, біосферних заповідників, регіональних ландшафтних парків тощо. Окремий облік площ таких зон не ведеться.

Жоден об'єкт Смарагдової мережі в Україні на національному рівні досі офіційно не затверджено, види дикої флори і фауни та природні оселища перебувають під загрозою зникнення через воєнні дії та господарську діяльність. Існують випадки, коли запропоновані території були знищені внаслідок реалізації різних проєктів (через вітрові парки в Карпатах Полонина Руна та прилеглі гірські масиви, військовий меморіал у Київській області тощо). Інвентаризація та картування типів природних оселищ і біорізноманіття виконується фрагментовано не на всій території України. Частина роботи була проведена в рамках розроблення Смарагдової мережі, однак вона не трансформована у юридично обов'язкову систему типу Natura 2000. Потенційні території спільного значення SCI та спеціальні охоронювані території SPA існують, але жодна з них не має офіційного статусу в національному законодавстві, і відсутня інституційна структура для їх управління. Система моніторингу природоохоронного статусу оселищ і видів є фрагментованою та

нестандартизованою. Дані збираються різними суб'єктами без належної координації, що не дозволяє здійснювати звітування відповідно до вимог ЄС.

Управління та менеджмент територій Смарагдової мережі частково можливі на територіях ПЗФ, які мають перекриття зі Смарагдовими територіями. Менеджмент план створений для 1 території Смарагдової мережі на території Пирятинського національного природного парку.

Планування та розвиток інфраструктури (включаючи відновлювану енергетику, зокрема гідро- та вітроенергетику, а також туризм) не повністю відповідають відповідному законодавству ЄС (охорона природи), кумулятивний вплив на території з високою природною цінністю не враховується. Процедури ОВД часто застосовуються формально, а кумулятивні впливи належним чином не оцінюються, особливо у проєктах відновлюваної енергетики.

Для боротьби з незаконним вбивством птахів та інших суворо охоронюваних видів існують відповідні нормативні положення, однак їх виконання є слабким. Незаконне знищення триває через обмежений контроль та недостатність ресурсів. Діючої «загальної системи захисту всіх видів диких птахів зі спеціальною підкатегорією птахів, на які ведеться полювання та заборони певних видів ловлі/забою птахів» (відповідно до планів імплементації Пташиної Директиви) немає. Оскільки виконання цього завдання можливе лише за умов створення мережі природоохоронних територій, затвердження на національному рівні Смарагдової мережі, оскільки саме вона передбачає створення мережі територій для збереження птахів та збереження територій важливих для міграції.

Станом на зараз відсутні закони, які б імплементували Регламент (ЄС) 2024/1991 Європейського Парламенту та Ради від 24 червня 2024 року про відновлення природи та внесення змін до Регламенту (ЄС) 2022/869; Директиву Ради 1999/22/ЄС про зоопарки; Регламент Ради ЄС № 3254/91 про капкани (leghold traps); Регламент Ради ЄС № 338/97 щодо Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES). Розроблення відповідних законопроєктів за даними Мінекономіки заплановано у 2026 році. Спроможність щодо застосування CITES є обмеженою та фрагментованою. Повноваження розподілені між різними органами, координація слабка, а інспекційна система недофінансована та має нестачу персоналу. Разом з тим, розроблено законопроєкт щодо продукції з тюленів та тюленят, а також прийнято підзаконні акти, спрямовані на впровадження вимог Регламенту (ЄС) № 1143/2014 про інвазійні чужорідні види та заплановано впровадження Порядку віднесення видів до інвазійних.

IX. Охорона вод

Стан наближення законодавства до: Директиви 2000/60/ЄС (Рамкова водна директива), Директиви 2008/56/ЄС (Рамкова директива морської стратегії), Директиви 91/676/ЄЕС (Нітратна директива).

У сфері управління водними ресурсами України наявний комплекс взаємопов'язаних системних проблем, що свідчать про недостатню ефективність існуючої моделі управління. Зокрема, спостерігається відсутність комплексного басейнового підходу до управління та належного моніторингу стану вод і річкових басейнів, що ускладнює прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Суттєвими викликами залишаються забруднення поверхневих вод, дисбаланс використання водних ресурсів, зокрема їх надмірне залучення для потреб зрошення, а також деградація водних екосистем, зумовлена інтенсивним сільськогосподарським використанням територій, включаючи надмірне розорювання басейнів, застосування агрохімікатів та знищення природних ландшафтів. Негативні тенденції проявляються також у зникненні малих річок і водних джерел, зневодненні територій та загальному зниженні водоресурсного потенціалу. Додатковим фактором впливу є недостатній рівень реалізації заходів з адаптації річкових басейнів до змін клімату. Окрему загрозу становлять наслідки воєнних дій, які призводять до забруднення вод, пошкодження річкових басейнів та знищення водних екосистем. Сукупність зазначених проблем свідчить про необхідність впровадження інтегрованого підходу до управління водними ресурсами та посилення екологічної складової державної політики.

Центральним елементом водної політики залишається Водна рамкова директива 2000/60/ЄС, процес впровадження якої перейшов у стадію реалізації Планів управління річковими басейнами на 2025-2030 роки. Офіційне затвердження цих планів для всіх дев'яти районів річкових басейнів у листопаді 2024 та січні 2025 років стало формальною перемогою, що завершила перший шестирічний цикл планування за європейським зразком. Однак детальний огляд доказової бази цих планів виявляє системну проблему – гострий дефіцит репрезентативних даних. Оцінка екологічного та хімічного стану водних масивів у ПУРБ значною мірою спирається на історичну інформацію або результати моніторингу, що охоплюють лише близько 5 % масивів поверхневих вод, відповідно до даних, поданих в документі “ЄС для довкілля в країнах Східного партнерства: водні ресурси та екологічні дані (2024). Записка про перші українські плани управління річковими басейнами”¹. Це ставить під сумнів об'єктивність визначення екологічного статусу та адекватність запланованих заходів реальному антропогенному тиску.

---

¹ https://davr.gov.ua/fls18/Conclud-note_RBMPs_UA.pdf

Варто зазначити, що у реалізації планів управління річковими басейнами існують проблеми, зокрема у частині відсутності закріпленої у законодавстві відповідальності за невиконання планів заходів, передбачених ПУРБ. Крім того, плани управління не враховуються у планах розвитку та відновлення на усіх рівнях виконавчої влади. Найбільш яскравою дана проблема спостерігається на регіональному та місцевому рівнях. Іншою проблемою є відсутність повної незалежності басейнових рад, що задумувались як майданчик для обговорення та прийняття рішень щодо охорони вод та використання водних ресурсів окремо від органів виконавчої влади. Басейнові ради на сьогоднішній день мають проблеми із доступом громадськості до участі у них, а також неспроможні надавати незалежну оцінку здійснюваним заходам, передбаченим в планах управління річковими басейнами,.

Економічний аспект Водної рамкової директиви, викладений у дев'ятій статті, є найбільш інертною зоною. Принцип відшкодування витрат на водні послуги, що включає екологічні та ресурсні витрати, досі не інтегрований у національну систему тарифоутворення. Хоча Україна планує синхронізувати статистичну звітність із вимогами Євростату до кінця 2026 року, реальний механізм врахування екологічної шкоди в економічних моделях водокористування не функціонує. Без впровадження дієвого фінансового інструментарію реалізація програм заходів є неможливою виключно коштом державного бюджету.

Нітратна директива 91/676/ЄЕС перебуває у стані часткового узгодження, адже наявність методики визначення вразливих зон не забезпечує їхнього реального виділення. Основною перешкодою є відсутність системного моніторингу підземних вод, відновлення якого відбулося лише у 2026 році. Дифузне забруднення від сільськогосподарських джерел залишається одним із найбільших тисків на водні екосистеми, проте Кодекс належної сільськогосподарської практики досі має рекомендаційний характер. Без впровадження механізмів контролю та фінансових стимулів для аграріїв цей документ не здатний змінити ситуацію із перевищенням вмісту нітратів у підземних водах, яке у деяких регіонах виявляється у кожній другій пробі з приватних криниць.

Технологічна відсталість системи збору та обробки даних є ще одним бар'єром на шляху до інтеграції в інформаційний простір ЄС. Створення єдиної інформаційної системи «Державний моніторинг вод» та забезпечення прозорого доступу громадян до даних у режимі реального часу є обов'язковими вимогами, які наразі виконуються лише фрагментарно. Існують проблеми також із повнотою даних у державному водному кадастрі, що унеможлиблює ефективне та достовірне формування і реалізацію державної політики. Офіційні інформаційні ресурси не забезпечують необхідного рівня деталізації.

Рамкова директива про морську стратегію 2008/56/ЄС формально є однією з найбільш узгоджених у законодавчому плані, проте її фактичне виконання паралізоване безпековою ситуацією. Мінування акваторій Чорного та Азовського морів унеможлиблює проведення регулярного моніторингу, без якого оцінка доброго екологічного стану за 11 дескрипторами є неможливою. Подальші плани України щодо оновлення Морської природоохоронної стратегії та перегляду програм заходів на 2025-2030 роки залишатимуться теоретичними розробками до моменту відновлення безпечного доступу до відкритих частин морів. Ключовим технічним завданням тут залишається узгодження термінології та категорій забруднення з дескрипторами ЄС, що має відбутися незалежно від безпекових умов.

Варто звернути увагу і на те, що робота з дослідження впливу воєнних дій на забруднення вод ведеться в обмеженому обсязі. Основним бар'єром є фізична неможливість регулярного моніторингу в зонах активних бойових дій та на прифронтових територіях через замінування берегових ліній і постійну загрозу обстрілів. Окрім небезпеки для дослідників, існуюча лабораторна мережа стикається з дефіцитом обладнання для фіксації специфічних хімічних сполук, що потрапляють у воду внаслідок детонації боєприпасів та руйнування промислових об'єктів. Більшість досліджень мають локальний або епізодичний характер, часто ініціюються окремими волонтерськими групами чи міжнародними організаціями, а не є частиною єдиної державної стратегії екологічного моніторингу. Такий дефіцит даних перешкоджає розробці ефективних планів відновлення водних екосистем та очищення підземних горизонтів.

Відтак посилення прозорості, залучення громадськості до впровадження та реалізації водної політики, забезпечення ефективності збору та повноти даних щодо стану водних об'єктів та безкомпромісне дотримання екологічних стандартів при відбудові інфраструктури мають стати пріоритетами на найближчі роки.

Висновки

Затримки у законодавчому процесі та низький рівень пріоритетності екологічних питань на державному рівні призвели до відсутності цілої низки законодавчих та відповідних підзаконних нормативно-правових актів, а відтак механізмів та інструментів впровадження європейських екологічних стандартів в Україні.

Серед ключових проблем, які гальмують євроінтеграційні процеси та впровадження реформ в сфері охорони довкілля та зміни клімату в Україні є:

- Ліквідація Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України.
- Затягування строків прийняття вузькопрофільних законів, що не дозволяє впровадити в повній мірі європейські принципи та інструменти охорони довкілля.
- Відтермінування дії прийнятого законодавства до закінчення воєнного стану.
- Відкат реформ через впровадження Урядом експериментальних проєктів.
- Відсутність дієвої системи державного екологічного моніторингу та контролю.
- Відсутність належного рівня санкцій за порушення екологічного законодавства.

Підсумовуючи стан імплементації *acquis* ЄС у сфері охорони вод, можна констатувати, що практична імплементація європейського законодавства обтяжена внутрішніми суперечностями та ресурсною недостатністю. Реалізація вимог Європейського Союзу вимагає принципово нової якості державного управління та ефективної інституційної спроможності.